

Janoušek, J. a kol.: *Sociální psychologie*. Praha, SPN 1988. 185 s.

Na knižných pulkoch sa konečne objavila dlhoočakávaná celoštátna učebnica zo sociálnej psychológie, ktorá dlhé roky chýbala nielen v príprave odborníkov z oblasti psychológie, pedagogiky, sociológie, ale sčasti i adeptom učiteľstva na filozofických a pedagogických fakultách. Treba povedať, že v nijakej psychologickkej disciplíne sa nedostatok vhodnej literatúry neprejavil tak markantne ako v sociálnej psychológii. Doterajšie učebnice nie celkom vyhovovali a už viac rokov boli beznádejne vypredané.

Recenzovaná učebnica je rozčlenená do ôsmich kapitol. Prvú z nich Teoreticko-metodologické základy sociálnej psychologie spracoval zostavovateľ učebnice J. Janoušek. Autor v nej približuje čitateľovi problematiku spoločenskej determinácie psychiky a vedomia, nevyhnutnosť uznania jej spoločensko-regulačnej funkcie. Na príkladoch ukazuje, aké nepriaznivé dôsledky má nedocenenie týchto otázok. V kapitole sa zaoberá sociálnym správaním a jeho podobami: individuálnym, interpersonálnym a skupinovým správaním. Osobitnú pozornosť venuje autor predmetu marxistickej sociálnej psychológie a jednotlivým názorom naň. Pre prvý okruh názorov je charakteristické, že za ústredný problém sociálnej psychológie sa pokladá osobnosť a zákonitosti jej formovania. Súhrnne povedané (s. 18) „psychika jednotlivca vo vzťahu k druhému jed-

notlivcovi, prípadne malej skupine“.

Ďalšia skupina autorov za predmet sociálnej psychológie pokladá „masové psychické javy“, kolektívne správanie, psychológiu tried, národov a iných veľkých sociálnych spoločenstiev, inak povedané — psychológiu veľkých spoločenských skupín. Tretí okruh názorov je konvergentný, usiluje sa spojiť obe uvedené hľadiská.

V ďalšej časti úvodnej kapitoly autor rozoberá základné metódy výskumov sociálnej psychológie: pozorovanie, experiment, dotazníkovú metódu a analýzu produktov činnosti. Ďalej sa venuje metóde teoretickej analýzy, do ktorej zahŕňa modelovanie, systémovú analýzu a geneticko-historickú metódu. Pre všetky tri je spoločné, že predstavujú kvalitatívne odlišnú fázu skúmania vo vzťahu k štyrom základným metódam získavania dát.

Pri rozbere problematiky systému sociálnej psychológie kriticky sa stavia k jej jednostrannej charakteristike ako vede o postojoch jednotlivcov (W. I. Thomas, F. Znaniecky, P. Hofstätter).

Pre Janouška je prirodzeným východiskom pri charakterizovaní sociálnej psychológie spoločná činnosť ľudí, kooperácia, ktorá sprostredkúva tak spoločenskú determináciu, ako aj spoločenskú funkciu psychiky. Podľa autora sociálna psychológia zahŕňa okrem problematiky malých skupín a kolektívov aj problematiku širších spoločenských javov a procesov.

Druhá kapitola Činnosť a vzájom-



né pôsobenie medzi ľuďmi sa zaoberá vzťahmi medzi ľuďmi, sociálnou interakciou, sociálnou komunikáciou a spoločnou činnosťou (napr. kooperáciou a súťažením).

Komunikácia ako prijímanie a odovzdávanie informácií súvisí s interakciou, so vzájomným pôsobením ľudí. Komunikácia má však zároveň rysy, ktorými sa líši od interakcie. Prejavuje sa to najmä v tom, že komunikácia môže prebiehať „na diaľku“, t. zn. tam, kde je vzájomná interakcia komunikujúcich ľudí minimálna, alebo vôbec neexistuje. Komunikácia ľahko prekračuje hranicu skupiny bez toho, aby došlo k zamýšľanému ovplyvneniu.

Autor rieši aj otázky medziosobnej, verbálnej, neverbálnej a skupinovej sociálnej komunikácie a informatívne aj vzťahy komunikácie, organizácie a riadenia.

Záverečnou časťou druhej kapitoly sú problémy spoločnej činnosti, ktoré súvisia so všeobecným charakterom činnosti vôbec, s charakterom spoločenských vzťahov a s charakterom socializácie, sebarealizácie a participácie.

V tretej kapitole sú načrtnuté otázky sociálneho poznávania. Konkrétne ide o spoločensko-historický charakter sociálnych poznávacích procesov, problémy sociálnej percepcie a sociálnej kategorizácie.

Autorom štvrtej kapitoly Sociálna motivácia je V. Kačáni. Hneď v úvode poukazuje na dôležitosť motivácie, ktorá pomáha vysvetľovať príčiny a smer sociálneho správania jednotlivcov.

Vzhľadom na to, že v psychologickú literatúru sa stretávame s mnohými koncepciami a názormi, na motivačné komponenty, existuje i veľa prístupov ku skúmaniu motivačnej štruktúry osobností. Autor nás oboznamuje s tromi najčastejšie uznáva-

nými koncepciami (F. R. Hillard, 1967, J. Drever a J. M. Fröhlich, 1970). Najrozšírenejšou z nich nie je chápanie motívov ako pohnútok na vedomú činnosť (S. L. Rubiňštejn, 1967, a A. N. Leontiev, 1971). Pozitívne treba hodnotiť zaradenie prehľadnej schémy hypotetického modelu štruktúry motivácie (s. 73) podľa T. Pardela a M. Hrabovského.

Ďalej sa autor zaoberá charakteristikami jednotlivých činností motivačného javu, v ktorom základnú činnosť tvorí ľudská činnosť, aktivita.

V závere kapitoly autor poukazuje na zložitosť formovania správnej a primeranej sociálnej motivácie. Vzhľadom na to, že popri cieľavedomom pôsobení výchovných činiteľov tu pôsobia mnohé vonkajšie aj vnútorné faktory, ktoré viac alebo menej ovplyvňujú kvalitu motivácie, týmto otázkam treba venovať pozornosť vo všetkých výchovných zariadeniach.

R. Olivierus je autorom piatej kapitoly, v ktorej sa zaoberá sociálnymi postojmi. Hneď v úvode poukazuje na problémy teoretického vymedzenia pojmu postoj a jeho nejednotného chápania. Porovnáva koncepcie americkej sociálnej psychológie a na odlišných základoch rozpracovanú problematiku postojov v marxistickej sociálnej psychológii. Na záver stručného výpočtu rôznych prístupov k chápaniu postojov je celkom zjavné, že chápanie postojov v západnej sociálnej psychológii a marxistickej sociálnej psychológii sa celkom odlišuje. Avšak veľké množstvo dát získaných výskumom postojov v západnej psychológii a teoretické východiská rozpracúvané v marxistickej, najmä sovietskej sociálnej psychológii utvárajú predpoklad na komplexnejší prístup k riešeniu problematiky postojov.

V závere kapitoly o postojoch sa



autor zaoberá metódami zisťovania a merania postojov. Najväčšiu reliabilitu majú postojové škály na meranie postojov. Postojové škály sa od seba odlišujú spôsobom konštrukcie, formou odpovedí a interpretáciou dosiahnutých skóre, ktoré autor podrobne rozoberá.

Autorkou šiestej kapitoly vysokoškolskej učebnice je S. Hermochová, ktorá rieši otázky malej skupiny a kolektívu. Napriek tomu, že táto problematika ani zďaleka netvorí celkom prepracovanú a jednoznačne teoreticky a metodologicky vyriešenú oblasť sociálnej psychológie, má svoje miesto v učebnici.

Autorka v nej rozoberá termíny skupina, sociálna skupina, primárna a sekundárna skupina, členská, referenčná skupina a kolektív.

Poukazuje na to, že skupiny sa skladajú z jednotlivcov a výsledok činnosti skupiny závisí od každého jednotlivca. Nie je však vždy jasné, v akom smere a nakoľko je výkon jednotlivca ovplyvnený ostatnými. Táto otázka je jednou z centrálnych otázok sociálnej psychológie. Z výskumných metód, ktoré boli pre tento druh skúmania vytvorené, najviac sa rozšírili rôzne modifikácie klasickej sociometrie.

V závere kapitoly sa autorka venuje otázkam súvisiacim so sociálno-psychologickou špecifickosťou rodiny, ktorá má v ľudskom živote rozhodujúci význam. Rodinu charakterizuje ako jednu z primárnych skupín, v rámci ktorej dochádza k uspokojovaniu primárnych biologických a spoločenských potrieb jej členov.

Rozoberá 4 základné funkcie rodiny (socializačnú, výchovnú, biologickú, ekonomickú) a jednotlivé vývojové štádiá rodinného života.

Siedmu kapitolu Socializácia ľudského jedinca spracoval J. Odehnal. Autor sa v nej zaoberá pojmom socializácie, základnými aspektmi procesu socializácie a činiteľmi socializácie. Spoločnosť pôsobí na jednotlivca prostredníctvom rôznych konkrétnych činiteľov socializácie, ktoré spoločnosť reprezentujú.

Vysokoškolskú učebnicu sociálnej psychológie uzatvára kapitola napísaná zostavovateľom o probléme osobnosti v sociálnej psychológii.

Autor sa v úvode kapitoly zaoberá psychologickými aspektmi sociálnej determinácie a sociálneho správania osobnosti, ďalej súvislosťami osobnosti a spoločnej činnosti, akou je prosociálna, zodpovedná a kolektívna činnosť, a v závere kapitoly a tým aj celej učebnice rozoberá problematiku sociálno-psychologických aspektov formovania socialistickej osobnosti a socialistického spôsobu života. Uvádza, že všestranné formovanie osobnosti socialistického človeka sa uskutočňuje približne štyrmi spôsobmi — rozvojom výrobných síl, rozvojom spoločenských vzťahov, rozvojom potrieb, hodnôt a uvedomenia a napokon vlastnou biopsychickou a sociopsychickou dynamikou rozvoja ľudského jednotlivca.

Učebnicu možno odporúčať nielen študentom vysokých škôl, ale i postgraduálne študujúcim a, prirodzene, všetkým, ktorí pracujú vo vedúcich funkciách s ľuďmi a nemali možnosť v rámci psychologickéj prípravy na vysokej škole sa komplexne oboznámiť so sociálnou psychológiou.

G. HERÉNYIOVÁ